

III

Nemsokára még egy szán szaladt be nagy csilingelve a Mártonffy-udvarra. A szomszéd községből érkezett meg a református pap meg a mihaszna Keménffy Jóska, aki még a háború előtt elverte az apja vagyonát, s később ugyancsak örvendezett, hogy ő t is elkapta a háború kereke. Keménffy tartalékos főhadnagyként mondott búcsút a vitézi életnek. Azóta faluról falura tengődik, mulatozni jár, egy hétig is elül egy-egy régi kastélyban. Kitűnő céllövő, aki egy valamirevaló vadászatról sem hiányozhat.

Egyébként épp Mártonffy volt, aki Junca Dānilā baráti segítségével pár év előtt bedugta Keménffyt egy ír-noki állásba a körzeti adóhivatalnál. A főnöke azóta is egyre ingerültebben prűszköl ellene, s áthelyezését pengeti, mert Keménffy legtöbbször csak a fizetésért méltóztatik befáradni az adóhivatalhoz; a tárnok meg afféle régi-módi nehézkes természetű, pontosságot követelő ember. Napirenden vannak tehát az összekoccanások. De Keménffy mindig elintézte az öregúr dohogásait egy-egy kedélyes vállveregetéssel:

– Egyet se tüzelj, édes apuskám! Hiszen nem a te pénzedről van szó. De ha majd szükséged lesz rám az életben, állok rendelkezésedre. Akár a halálba is éretted! Nem ismered te még Keménffyt!

Javíthatatlan csirkefogó volt. Abból a könnyelmű, vidám dzsentrifajtából való, mely még a háború előtti években is gyakorta fölverte álmos csöndjéből a közeli kisvárosok könnyen ijedező, szorgalmas polgárságát. Ha húzatni kezdte a cigánnyal a kávéháznak keresztelt kopott

vidéki lokálban, napokig nem hagyta abba... Végkimerülésig. És ez a léha nagyúri tempó, ez volt a kunszt, a hecc...

A tárnokkal való összetűzéseit maga mesélte el Juncának. A szolgabíró kedélyesen nevetgélt. Ő is szerette a vidámságot, a könnyelműséget, a könnyű szívű bohém embereket.

Ahogy Keménffy kerek, rózsás képe megjelent az égett pálinka meg a fokhagymás kolbász szagától terhes nagy szobában, egyszerre mintha percegni kezdett volna a levegő.

Harsány, nagy hangon beszélt, lilásodó orrával gyakran szipákolt, és akkorákat kacagott, hogy nemcsak a saját szépen kerekedő pocakja rengett bele, de még a falak is.

– Tökéletesen igazad van, hogy nem nősültél meg, barátom! Nem neked való a házasság! Hiába, jó az, ha az ember idejében megismeri a saját egyéniségét, s kedve szerint alakítja az életstílusát. De hát kinek való a házasság, mi ördög s pokol? – kiabálta Mártonffy.

Mindenki ordibált.

Erzsike az ablaknál fokozódó türelmetlenséggel leste Dudás és a hajtók megjelenését. Szerette volna, ha el-tisztul már a zajos társaság és ő nagyot szellőztethet utánuk. Telifüstölték a szobát. A méltóságos úr már egy bőrszivat is megengedett magának, miközben egy diplomata titokzatosságával és sokatmondó jelentőségével üldögélt a kályha közelében. De ő is sokszor hahotára fakadt. Hiába, ez a Keménffy megéri a pénzét!

Dudás Ferenc a kudarc után tanácsosabbnak vélte hátul kerülni, a kert felől, hogy gyászos visszatértét ne lássák az urak. Azon töprengett, miként is hozza tudomására gazdájának a hajtók ellenszegülését.

Erzsike meg szerette volna bedugni a fülét, hogy ne hallja a szobában tomboló harsogást. Keménffyt különben sem állhatta soha, akkor sem, amikor a nagy gavallér kedélyesen megcsipkedte az arcát vagy gyöngéden simogatta meg a fejét.

Egyszer csak a leány az apja felé perdült:

– Apu! Apu! Radu ügyvédet is meghívta?

Mártonffy épp egy pohár pálinkát emelt a szájához.

Hirtelen csönd támadt, minden szem a házigazdára szegződött:

– Hívta az ördög! Miért kérded?

– Úgy nézem, ide igyekszik. De puska nélkül!

Deák Attila a házigazda közelébe somfordált, s alig hallhatóan a fülébe súgta, mint valami varázsigét:

– Pedig meg kellett volna hívni! Föltétlenül!

– Ugyan miért?

A ház ura, a vadászat szervezője előbb az egyik, aztán a másik kezének mutatóját dugta a fülébe. Arca világosan tükrözte, hogy nem érti tisztán derék jogtanácsosának a viselkedését. Deák Attila mostanig sohasem vette pártfogásába a kollégáját, eszébe se jutott Mártonffyval arra biztatni, hogy Radut is bevonják a társaságba.

– Igen jó összeköttetései vannak. Sok mindenben segítségünkre lehet – jelentette ki most komoly ábrázattal az ügyvéd.

A házigazda oldalt forduló szemgolyóján bizonytalan fények csillámlottak, mint aki hiába keresi a hozzája intézett szavak értelmét.

– Miért nem mondtad hamarabb? S hol vannak az összeköttetései?

– Különösen pénzintézeteknél...

– Na, hallod! A te dolgod számon tartani az ilyesmit! Előbb kellett volna szólnod!

A legkülönfélébb emberek gyűltek itt össze, a legkülönfélébb vidékekről. Mégis, mintha közvetlen családtagok lettek volna. Mártonffynak nem volt titka előttük. Hangosan, nyíltan beszélt. Összetartás kapcsolta egymáshoz őket, a kéz kezét mos elve alapján, még leginkább a református pap számított idegennek, de hát az is úgy belesimult a kompániába, csecsemő se jobban az anyai mellhez...

Kopogtak az ajtón.

Valóban Radu ügyvéd nyitott be, s arcán meghökkenés látszott, amint egyszerre belebotlott a vastag szivarfüstbe. Sasorrával körbeszagolt, s első pillanatban mintha elvesztette volna a biztonságát. Nem sejtette, hogy ennyi idegent talál a Mártonffy Elek úr házában. Deák Attila közölte vele, hogy talán a mai nap a legalkalmasabb, amikor tárgyalhat Mártonffyval. Igaz, Deák helyesebbnek tartotta

volna, ha kora este látogat el, de feltétlenül még a mai napon Radunak viszont már nem volt nyugta az apró, jelentéktelen tyúkperek aktái közt, annyira izgatta a nagy lehetőség.

– Bravó! Bravó, kedves ügyvéd úr. Isten hozta! – robbant ki Mártonffy szívélyessége. – És hol hagyta a puskáját? Hogy? Nincs fegyvertartási engedélye? Nem vadászik? No, az lehetetlen! Elkérjük a jegyző puskáját!

A fegyvertartási engedélyek intézése külön hadműveletnek számított. Mártonffynak ezen a téren is jó kapcsolatai voltak. Junca mindent elintézett. Persze, rendszerint fizetni kellett valamit az ügyészségi tisztviselőknek, akik az aktákat aláírásra előterjesztették, de maga a csendőrlégió parancsnoka sem toltá vissza a neki fölkinált pénzt. Legfeljebb a fejét fordította el a diszkréten asztala sarkára csúsztatott borítéktól.

Radu Silvestru alig győzte hajlongással, minden sarokból egy-egy ismeretlen alak bukkant feléje. Ahogy belépett a fehér hóvilágból, a szoba félhomályában nem látott tisztán. Csak a reája villanó szempárok tüzét érezte. Fejszés ő méltósága a kályha mellé cipelt székből kémlelte a szapora hajbókolásokkal görnyedező ügyvéd széles arcsontú orcáját. Nyilván politikai hovatartozását szeretne volna leolvasni róla. Vajon melyik pártnak az embere? Lehetetlen, hogy egy ügyvéd, aki elé a városi lehetőségek ezernyi útja tárulkozik, egy ilyen eldugott kis faluban üsse föl a sátorfáját rejtett pártpolitikai célok nélkül!

Mire Radu észrevette volna, egy pohár égetett pálinka máris az ujjai közé került. Mártonffy erőszakolta.

– Köszönöm, köszönöm. Igazán nem iszom. Egészen más ügyben bátorkodtam...

– Be kell hunyni a szemet, s le azon!

A házigazda koccintott, s nyomban meg is mutatta, hogyan kell férfiasan, szemrebbenés nélkül elbánni az eleven tűzzel.

– Hű, az ántiját! Csak nem ijed meg egy gyűszűnyi pálinkától?

– Igazán köszönöm. – Megnyalintotta. Csak épp a nyelve hegyét érintette bele. – Mártonffy úrral volna rövid beszélőnivalóm. Pár perc az egész.

A házigazda középre lépett, kihúzta magát. Szeme már zavaros volt.

– Állok rendelkezésére. Tessék parancsolni. De a jegyzőtől elhozatom a puskát! Attól nem tágitok!

Deák hol a házigazda jobb oldalán helyezkedett el, hol Radu körül somfordált. Épp javasolni akarta, hogy – amennyiben a tisztelt főszolgabíró úr akadályoztatva van a vadászaton való részvételben – talán a jegyzőt is meg lehetne invitálni...

– Négyszemközt – köhintett Radu.

Mártonffy meglepődött. Alig észrevehetően megrebbent a szemöldöke. Aztán lenyomta a szomszédos szobába nyíló ajtó kilincset. Ott már régen kihamvadt a tűz. A befagyott ablakokra jégvirágok fehér csipkái rajzolódtak ki. A tűzzel senki sem törődött. A reggeli pálinkázás fontosabb volt talán a vadászatnál is. Sem a házigazda, sem a vendégek nem siettették az indulást: hát nem kellemebb a jó melegben, kedélyes pálinkázás közben nagyokat nevetni, mint odakint nehéz lábakkal tapodni a mély hóban?

Egész sor lehetőség rémlett föl ködösen Mártonffy előtt, amiért az ügyvéd keresheti. Futólag eszébe jutottak a kukoricaszedők, akiknek nem fizette ki a napszámot, s mostanában sokat kilincselnek és kunyerálnak. Rengeteg apró tartozása szanaszét a faluban. A mosóasszonyok, az aratónapszámok... És, saját vigasztalására, még arra is gondolt, hogy – szerencsére – az aratók természetbeni járandóságait kiadta, csak a pénzzel maradt adósuk.

Mennyi baj, úristen! Még tiszta jó, hogy a reggeli órákban elfogyasztott pálinka rózsaszín ködbe burkolta tudatában a dolgokat. Így csupán annak konstatálására szorítkozott, hogy ez a nap rosszul kezdődött, az urak megkéstek, a hajtók ellustálkodták a reggelt, most meg az ügyvéd... Szerencsétlen reggelre virradt.

Egy öreg, kopott bársonyú, rokokó díványra mutatott.

– Parancsoljon helyet foglalni – s egyre gyanakvóbban fürkészett Radu arcában.

Ő maga egy öblös fotelt húzott a dívány fejéhez, s abba vetette a testét.

– Üzleti ügyben szeretnék tárgyalni – szólalt meg Radu megjátszott közönnyel.

Na, hál' istennek! Nem a napszámokért!

Mártonffy könnyű sóhajtással szabadult meg a mellére telepedett gondoktól. Radut meleg alkoholszag legyintette meg.

– Mintegy ötezer darab talpfára keresek vállalkozót. A vasút megbízásából. Csinos kis üzlet. S én önre gondoltam. Ismerve az ön... – A házigazda összerezett. Azt hitte, hogy Radu zilált anyagi helyzetére akar célzást tenni. De nem. Az ügyvéd így folytatta: – Ismerve az ön vállalkozó hajlamát és a lehetőségeit. Saját erdő. Satöbbi.

Mártonffynak akadozott a lélegzete. Ötezer darab talpfa! Óriási összeg! Ez aztán igazán kihúzná őt a csávából! Ó, mégiscsak kegyes hozzá a sors, akkor nyújtja segítő kezét, amikor leginkább szüksége van rá. Amikor már-már összezsápnak feje fölött a hullámok...

Kissé szédült, dörzsölgette száraz homlokát, látszott, hogy remeg barna foltocskákkal pettyezett keze.

– Ha megengedi. A jogtanácsosom Deák doktor, az ön kollégája. Csakis az ő jelenlétében tárgyalhatok. – Felállt, s már nyitotta is az ajtót, hogy beszéltsa Deákot.

Fordult a kocka: most a Radu szíve dobbant hatalmasat. Helyt vagyunk! Lám, ahogy kitervelték. Az öreg egy lépést sem tesz Deák nélkül, ezt már tegnap délután megvitatták maguk közt. Bár eléggé nehéz csatája volt Deákkal. Érthető: mindenképpen nagyobb jutalékot akart kicsikarni.

A házigazda megfiatalodva ugrándozott Deák körül, mialatt a jogtanácsos rendkívül komoly arccal, feszesen vonult be a tanácskozásul szolgáló hideg szobába; minden mozdulata saját fontosságának tudatából és jókora túlbecsüléséből fakadt.

– Óriási! Óriási, kérlek! – lelkendezett Mártonffy.

Az ügyvéd szigorú tekintettel mérte végig kartársát és titkos üzlettársát:

– Miről lenne szó, kedves kolléga?

Számok röpködtek a levegőben. Darabja huszonöt... Egymagában százhuszonötezer lej! (Csak azt tudnám, hogy

te mennyit emelsz föl a vasúttól! – váltogatta Deák maga alatt a lábait. – Nekem öt lejt kínáltál. Neked biztosan sokkal több üti a zsebedet! – De nem mondta ki a gondolatait. Tegnap már megmérkőztek, s Radu nem engedett.)

Deák csak a szék peremére ereszkedett le, ceruzát és noteszt vett elő. Számolt. Hümmögött.

– Hat hét állna rendelkezésre a leszállításra – mondta Radu.

– Az semmi! Akár egy hét alatt is ki lehet termelni! – lelkesedett Mártonffy. Kiszaladt a másik szobába, s az adomázva zajongó vendégek előtt elcsente a maguk három poharát. Csordultig töltötte.

– Erre inni kell! Erre inni muszáj! – heveskedett. Hatalmas kedve kerekedett. A bankfizetést még egy ideig húzza-halasztja, s aztán egy csapásra megoldódik minden. Lám csak!...

Deák ripacs módjára játszott, fontoskodott: túlzott jelentőséget tulajdonított a számoknak. Mártonffy, akinek volt érzéke a nemesebb játékhoz, ha józanabb, bizonyára megorrintja a ripacskodást... De oda se figyelt, magába merült, tervezgetett. Közben Deák hosszas számításokat végzett, s végül némi kétellyel a hangjában, maga is véleményt mondott:

– Hát igen. Hat hét alatt kényelmesen le lehet szállítani. De, ahogy én számítom, az üzlet csakis azért rentábilis, hogy úgy mondjam, csakis azért kedvező, mert...

Radu szúrósan nézte, aztán elmosolyodott. Milyen buzgón mesterkedik ez a kedves, okos kolléga a saját pénzszekrénye javára! Nevetni lett volna kedve ezen a jól fésült képmutatáson. Különösen amikor arra gondolt, hogy Deák minden biztonnyal Mártonffytól is kivágja a részét. Jó volna tudni, mennyit bír le magának.

– Saját erdő. Csakis ezért elfogadható – vélte Deák.

– Kérem, nekem az első utam ide vezetett. Tudtam, hogy itt megvannak a feltételek. Megvan a szükséges garancia is!

– Rendben van! Minden rendben van! – s Mártonffy nem bírt visszaheppenni a fotelbe. Teljesen elragadta a lelkesedés.

Akár előleget is adhatok – közölte Radu. – Felhatalmazásom van rá.

– Feltétlenül! Feltétlenül!

– Mekkora összeget óhajtana, mondjuk, holnap vagy holnapután, amint aláírjuk a szerződést? Megjegyzem, tulajdonképpen árlejtésre kellett volna bocsátani a megrendelést. De hát ezt a formaságot majd én...

A házigazdának szüntelen a bank járt a fejében. Kibökte:

– Negyven... Ötven... Ötvenezer... Talán nem lesz sok...

Deák számolásba elmerült feje fölnesszent:

– Na, az kevés lesz! Tekintetbe kell venni, hogy a kitermelést is meg kell szervezni, amihez tőke szükséges. Tőke pedig, a jelenlegi gazdasági konstelláció közepette, nem áll rendelkezésre.

Ej, ravasz fickó ez a kolléga! – gondolta Radu. – Már az első csapásra minél több legyet akar ütni. Biztosan százalékban akar megalkudni Mártonffyval... No, de ez az ő dolguk.

– Legyen ötven. Helyes. Majd a papírokat én előkészítem, csak épp alá kell írni. Megkötjük a szerződést, s abba belefoglaljuk a garanciát is. A megfelelő váltókat stb., stb. De hát ez formaság, én majd elintézem. Azonban a vasút a határidőhöz ragaszkodik. Ez fontos.

Mártonffy oda sem figyelt. Szinte hangosan felkurjantott, amikor az ügyvéd közbeszólására ötvenezerben rögzítették az előleg összegét. Ő maga még a negyvenre is bátoritanul gondolt. Csak épphogy kimondta a számot. De ez az Attila, kedves barátom, ez minden pénzt megér! Igazi fiskális! Érti a módját! Pedig valamikor mennyire lenézte az ilyen paragrafusbolhászt! Tévedett. Milyen nagy szüksége van rájuk. Ezer felől fojtogatják...

Hanem most minden jóra fordul. Radu Silvestrut valóban a Mártonffy család védőangyala kormányozta hozzá. Öröm dagasztotta a mellét, a szó nem fért benne, s amikor kinyitotta az ajtót és a tárgyaló felek visszavonultak a nagy szobába, kissé túl hangosan kottyintotta ki:

– Ez már döfi! Úgy néztek rám, hogy...

Fejszés öméltósága tekintete rebbent meg elsőnek:

– Mi történt?

– Hát, barátom, az üzlet, az üzlet... – mondta szélesre tárt mozdulattal, de többet semmit. Hirtelen föl-támadt nagyúrísága nem engedte meg a további tapintatlanságot.

Óméltóságát azonban nagyon érdekelte a dolog. Nyomban faggatóra fogta a házigazdát. De közben már az ügyvéd, Deák is jeleket adott a szemével. Mártonffyba bele-
rekedt a mondandó. Csak ezt hajtogatta:

–Bravó! Ez már döfi! Erre koccintunk! Na, de mo-
zogjunk ám, mert a nyulak régen elvégezték a reggeli
mosakodást!

Mártonffy szeme előtt káprázott a világ, mintha a szi-
várvány színeibe öltöztették volna az egész mindenséget.
Ötvenezer lej! Nyomban törleszteni fog, s tisztázza a fel-
gyülemlett kamatok dolgát. És feltétlenül megveszi azt a
lovat Erzsikének! Könyvet? Azt nem! Ha annyi pénze
volna, hogy kifolyna az ujjai közt, könyvre egy banit
sem. Azok tették tönkre az ő aranyos kislányát... Se-
baj, most ez is rendbe jó! Ha majd lesz ló, kerül kísér-
gető is a délutáni sétákra. Hiszen ő is lóhátról tette a
szépet annak idején a feleségének.

Számolni próbált. Nem ment. Kótyagos volt a feje.
A váratlan örömtől, de még inkább a rengeteg pálinká-
tól... Mindegy, majd elrendezi. A munkásoknak is kell
fizetni valamennyit, előlegképpen, akik a fadöntéshez hoz-
zálatnak – okoskodott zavarosan, de a következő pilla-
natban ellentmondott. Nem, nem fizet a munkásoknak
csalogatót. Inkább kielégíti a cselédeket. Bár a cselédek
még várhatnak. Jobb lenne az elmaradt napszámokat tör-
leszteni. Szabadulni, szabadulni a szorításból.

– Tehát gratulálhatok? – kérdezte Fejszés, kissé föl-
billenve ültéből.

– Két kézzel, méltóságos uram! Két kézzel!

– Akkor hát gratulálunk, kedves öregem – bólintott
mereven óméltósága.

A többiek is sorra szorongatták a házigazda kezét, bár
egyikük sem tudta, miért. Radu a főbelijét kereste, Már-
tonffy erőnek erejével a jegyző puskájáért akart kül-
deni...

S ekkor, a nagy nyüzsgésben, a szavak összevissza
kavargásában s a féktelen kacagások harsonája közepette,

nagy óvatosan besurrant az ajtón Dudás Ferenc. Állt, és izgatottan forgatta kezében a kucsmáját. Úgy állt ott, s olyan szemekkel dermedt maga elé, mint aki mélységes szakadékba kémlel. Senki sem törődött vele, nem vették észre, nem is akarták. S ez a nemtörődömség, a körülötte sűrűn felcsattanó kacagás, a szoba levegőjében vastagon keringő szivarfüst, mindez olyan volt, mintha az ő talpa alatt gyulladt volna ki a föld. Váltogatta is maga alatt a lábait. Úgy érezte, mindjárt összeomlanak feje fölött ezek a vastag falak.

Végül Mártonffy, még mindig könnyezve a nevetéstől, odaszólt:

– No mi az, Feri? Mikor indultak a hajtók? Rendben van, mi is szedelőzködünk!

Dudás most már nemcsak nézegette, hanem zavartan tépegetni is kezdte a báránybőr sapkájából a konkorú fekete szőröket. Dadogott, és semmiképp sem találta a mondat elejét, azt a szót, amivel elkezdhetné.

– Nem indultak el azok, istállom. Hanem...

A házigazda szemébe fagyott a nevetés:

– Mi az, hogy nem indultak? – nézett ijesztően.

– Egyik sem akar hajtani.

Mártonffy az asztal szélébe kapaszkodott. Görcsösen markolászta a vastag tölgyfalapot, kidüllesztette a szemét, s a torkába mintha hirtelen daganat nőtt volna.

– Mi? Mit beszélsz, te? Mi-i-i?

Dudás próbált erősen szemébe nézni az urának. „Legyen, ami lesz, dőljön össze a világ, törje össze a csontjaimat, hibás nem vagyok, de megmondom...”

– Egyik nem volt otthon... azazhogy elbújt... A másiknak pedig sürgős dolga akadt...

Mártonffy ököllel verte az asztal lapját, fröcskölt a nyála, kiabált:

– A fülüknél fogva kellett volna! Mit tudod te azt, Ferenc! Az üstöküket! Megragadni! Beletépni... A büdös paraszt! Hajuknál fogva idevonszolni... A földön... Még hogy dolguk akadt.

Az irdatlan nagy csizmákról olvadt a hó. Megnedvesedett tőle a padló a barnára festett tölgyfa-ajtó mellett. Erzsike azt nézte. Szólni kell majd Csergezán Reginának, hogy hozzon rongyot és törülje fel.

Deák Attila a bennfentes bizalmosságával lopakodott Mártonffy háta mögé, s gyöngéden megérintette a vállát:

– Ne izgasd föl magad, kérlek. Biztosan azt hitték, hogy már nem is lesz vadászat... Éjszaka a nagy hófűvás. Aztán dolguk után láttak, ez természetes...

Az ügyvéd sok emberrel érintkezett, s igen jól ismerte a falu hangulatát.

– Deresre a бүdös parasztját! Huszonötöt rá, hogy sisteregjen!

Dermedt csend szakadt a szobára.

Fejszés nehezen lélegzett. Valamiféle makacs influenza maradványa volt nála ez a vontatott légzés, s olyankor jelentkezett, ha földegesítette magát. Keménffy szája meg-megmozdult, de nem tudta folytatni az imént megkezdett mulatságos történetet. Senki se vette észre, mikor hagyta el Radu a szobát, holott mindenkitől elköszönt.

Deák szólalt meg, biztos helyeslésre számítva:

– Hiába! Ezerkilencszáztizennyolc megrontotta az embereket. Ma már nehéz bírni velük. A tüzet nem sikerült egészen eltaposni, ez a baj...

Bölcs megállapításait senki sem méltatta válaszra. Nehéz gond és megdöbbenés ült ki a szemekbe. Mártonffy úgy viselkedett, mint aki valóban elvesztette a lélekjelenlétét. Megtorpant, szétvetett lábakkal megállt az asztal mellett, s akkorát csapott rá, hogy Fejszés ő méltósága összerenzenve kapott a cvikkeréhez.

– Elő a kopókat! Pokol tüze égesse meg a parasztját! Ferenc! Kiengedni a kopókat!

Ettől aztán a Dudás lábában is fölengedett a dermedtség, a kő leesett szívéről.

Az összevissza szaladgáló, farkaikat csóváltató és szimatoló ebek ahogy berontottak a szobába, egyszerre szétlebbentették a feszültséggel teli komor hangulatot. Egyik kopó a méltóságos úr lábát szagolgatta, másik a Keménffy nyakába ugrott. Nagy lett a sürgés-forgás. Mikor az urak vállra vetették a puskát, a kopók majd kiugrottak a bőrükből. Egy Zsófi névre fűlelő sárga „nyakkendős”, egyébként fényesen fekete szőrű szuka két mancsát Fejszés vállára tette, s ahogy végighúzta karmait a mellén, öméltósága bekecséről lepattant egy gomb...

Erzsike hideg puliszkáért meg kenyérmaradékért akart szaladni konyhába. Apja azonban ráírvallt. A leány minden lépése elárulta a zárdai nevelést: még azt sem tudja, hogy a kopót vadászat előtt nem szabad megetetni, mert ellustul és nem hajtja a vadat.

A társaság nagy zajjal vonult át a ház mögötti kerten, a szélcibálta kopasz gyümölcsfák alatt, ahol még senki sem taposott ösvényt. Mártonffy sípólva lélegzett. Minden lépés fárasztotta; azért mindennap vállára dobta a puskát, s megjárta magát a kertek fölött.

Átbújtak az alacsony kertajtón. A házigazda megállt, megvárta, míg köréje gyülekeznek a vendégei, s akkor dagadó mellel körbe mutogatott:

– Látjátok: ez a legjava a földeknek. Ez a pár hold fedezi az egész gazdaságot. Persze, épp erre vásik a bankok foga! Leshetik! Vihetik az erdőket, ha szorul a kapca, akár a réteket s a kaszálókat is. Nagy részükre rá is tenyereltek már. Betábláztattam. De amíg ezek a földek itt terhelés nélkül állnak a telekkönyvben, addig nincs baj! Úgy ám, barátaim, mi ördög s pokol!

Szemébe nedves ragyogást varázsolt a gyönyörködés.

*

A leány az ablak széles párkányára könyökölve, hosszasan elnézte a távolodókat.

Még most is mindegyre végigsepert a tájon egy-egy gyöngébb szélroham. Erzsike merőn előreszegeződő tekintete előtt párás függönybe öltözött a kert, s a libasorban haladó társaság tagjainak körvonalai rendre elmosódtak.

Csak az apját látta tisztán és világosan, vállán a vadászfegyverrel, amint egész testével nekifeszülve a lankás domboldalnak, lábait nehézkesen rakosgatta egymás elé.

Szemháját összehúzta, s még sűrűbb lett előtte a köd. Érdekes, hányszor látja a világot képzelt homályos ködbe burkolva. Most is mintha habos tej áradt volna el a kert és a mező fölött.

Ilyenkor rendszerint emlékképek villantak föl benne, világos, határozott körvonalakkal, szinte érzékelhetően. Még huszadik életévét sem töltötte be, máris annyi volt

az emléke, oly sok minden ülepedett le a tudata mélyén, hogy egész kincsesháznak érezhette.

A szomorkás, vihartépte táj s a fehér hómezőben karjával körbemutogató apja látványa, ki tudja miért, egy örökös ellenzéki képviselőjelölt alakját idézte föl emlékezetében.

Bár akkoriban alig pár éves gyermek lehetett, most az jutott eszébe róla, hogy az illető, aki minden választás alkalmával jelöltette magát és rengeteg pénzt költött a korteshadjáratokra: mindannyiszor csúfos kudarcot vallott. Ezért aztán neveltség és mindenféle mókák, csipkelődések tárgya lett a társaságban.

Hatalmas hangja volt a gyermekkor feledhetetlen Pista bácsijának, ő nagyon ragaszkodott hozzá. Ahogy az öregúr hangját meghallotta a távolból, szaladt elébe, szinte röpkült. Volt Pista bácsinak két hosszú sörényű, vörös csikója. Télen szán elé fogta őket, gyeplő nélkül, csak kurjantott egyet, s a két tüzes paripa valósággal száguldott a jeges úton. S elég volt az öregúr halk füttyentése, hogy a lovak lassítsanak és megálljanak.

Sokszor megszánkáztatta, – emlékszik: arcába vágott a csípős téli szél, oldalt rohantak a dombok, és úgy tűnt, hogy az útszéli fák boldogan integetnek...

Micsoda gyönyörűség volt!

Most, hogy behunyta a szemét, ugyanazt a kéjes borzongást érezte. Pista bácsit pedig világosan maga elé idézte, hús-vér alakjában, holott szegényt már évekkel ezelőtt kikísérték a temetőbe. Akkoriban ő Svájcban volt, hallotta, hogy a vén kuruc utolsó kívánságával is hogy meghökkentette a vidéki úri társaságot. Az volt a végső óhaja, hogy koporsóját négy lusta bivaly vontassa ki a temetőbe, mondván: „Röpkültem én eleget életemben, utolsó utamat annál lassabban akarom megtenni!”

És a nótája, amit hajnal felé behunyt szemmel, át-szellemült arccal dúdolgatott: „Zúg-búg a szél Késmárk felett...”

Sírni szeretett volna, a drága jó Pista bácsi emléke annyira föl kavarta...

A domb ívben hajló háta mögött elterülő fehér mező végképp elnyelte a megkésett vadászokat. Egy kopó szag-

gatott, de kitartó ugatása hallatszott a távolból. Nemsokára lövés dördült, nem nagyon messzire, s az ablaküvegek halkán megrezdültek bele.

A csattanás szétriasztotta az emlékeket. Erzsike szeme kerekre és csodálkozóra tágult, mintha mély álomból rázták volna föl. Most meg a kerti padon akadt meg a tekintete, ott a ház előtti nagy almafa alatt. Arról is lesöpörte a havat az éjszakai vihar, a deszkák meztelen, csupaszon barnállottak a vakító reggeli fényben.

A pad mindannyiszor furcsa és távoli dolgokat, gyötrő és kedves emlékeket riasztott föl benne, s valamiféle naiv, bár annál hevesebb büntudatot...

A bűn... A vétkes kíváncsiság... Az ő gyermekkori megkísértése...

Svájcban meggyóna egyszer.

Úgy kezdődött, hogy Szabó Mátyást, a kéznél lévő diákot azon a nyáron, amikor Erzsike a messzi nevelőintézetbe készülődött s bele kellett ízlelnie a német szóba, felfogadták melléje házitanítónak.

Előbb durcáskodott. Épp akkoriban történt, amikor váratlanul rátört az idő, s egyre szívesebben nézegette magát a hálószoza földig érő nagy tükrében. Gyakran állt eléje, fordult jobbra, fordult balra, igazgatta a haját, mert már sokkalta inkább érdekelték saját testének még gyermekes finom vonalai, alig megnyilatkozó rejtelmei, mint a német írás és olvasás.

Felfedezte szőke hajának selymes puhaságát s az érzést, hogy milyen kellemes, ha a szél játszadozik csupasz nyakán a felborzolt tincsekkel.

Amikor először jelent meg házuknál a szerény és meghunyászkodó fiatalember, Erzsike fennhéjázón nézte végig tetőtől talpig s olyan gögösen és fölényesen, ahogy csak egy született nagyúri fruska kíméletlenségéből tellett, hogy Mátyás önkéntelenül is belepirult. Köhintett néhányat zavarában, s a nyakkendőjéhez nyúlt.

A fiú különben napestig nyitott inggallérral járt, hiszen gyakran kellett segítenie apjáéknak a szénázásban, aratásban, s csépléskor ő adogatta föl a kévét az etetőnek, de mikor az „udvarba” ment – ahogy a falubeliek mondták –, sohasem felejtett el tiszta inget venni, megborotválkozni, tetőtől talpig lemosdani s nyakkendőt kötni.

Anyja gyöngéd incselkedéssel mondogatta, miközben a nadrágját vasalta:

– Tán bizony leánykérőbe mész? Minek olyan nagy cécot csinálni? Ha ezt a két nyakkendőt elnyüvöd, fiam, a nyáron, mi marad télire?

Bizony, csak két nyakkendője volt...

A németórákat délelőttre beszélték meg.

De a leány egyszer később kelt föl, máskor a kis csikóval játszott, a tanulásra kitűzött idő sehogy se bizonyult megfelelőnek. Áttették hát délutánra, ottól hatig. Hamarosan kiderült, hogy akkor meg igen meleg van... Közben a nyár beérlelte a gabonát, a faluban búgott a cséplőgép, a napok egyre rövidültek, s esténként szomorúsárra váltott a tücskök ciripelése. Erzsike ragaszkodott hozzá, hogy hatkor kezdjék a tanulást.

Kemény kis mellével nekifeszült a kerti asztalnak, félig hátat fordított a padon mellette üldögélő fiúnak, mintha a hegyes gót betűkön kívül egyéb sem érdekelte volna a világon. Általában hanyagul viselkedett. Nem bánta, ha Mátyás kócos hajjal találta, lábáról lerúgta a szandált, s rózsaszín talpát gondtalanul dörzsölgette egy kőhöz.

Mozdulatai fölkeltek a fiú érdeklődését. Percekig elbámulta a kócos, szőke haját, s a kecses láb mozdulatait lopva követte a szemével. A lány úgy viselkedett, mintha levegőnek nézné. Mátyás elkomorodott: az úri kisasszony fitogtatja felsőbbrendűségét a paraszt fiával szemben...

Egyszer aztán igazán megdöbbsent. Erzsike minden előzetes bevezetés nélkül, hirtelen hátrafordult, félbehagyta a hosszú német mondatot, s erősen a szemébe nézve, azt kérdezte tőle:

– Mondja, Szabó, volt maga már szerelmes?

A fiú azt se tudta, merre nézzen zavarában, s máris rácsapott a következő kérdésre:

– És csókolózott már? Mondja!

– De kisasszony! Ilyeneket kérdezni! – hüledezett Mátyás.

A leány gúnyosan elbiggyesztette az ajkát, aztán vállat vont, és közömbösen róttá tovább a gót betűk rengetegét abba az unalmas füzetbe.

A lány könnyed, kissé fellengős modora, fesztelen viselkedése jobban megzavarta, mint hitte volna.

Azon a nyári éjszakán nem aludt. A lassan vándorló holdat nézte az ablakon át, s végig Erzsikére gondolt. Furcsa viszony alakult ki közöttük: a már csaknem érett fiatalember meg a csitri leányka között, aki alighogy begyesedik, s mégis ő a fölényesebb, a kezdeményező! Mi ez? Romlottság? Naiv kíváncsiság? Játék?...

A nyár nesztelenül osont az ő sznek. A németórák egyre jobban belenyúltak az alkonyatba. Erzsike mind gyakrabban felejtette el összecsucni a könyveit, ahogy a kiszabott idő lejárt, tovább pizsmogott, szöszmötölt. A napok is egyre rövidültek...

Volt úgy, hogy sokat váratott magára, csaknem egy órával később ültek le a padra s terítették ki a füzetet az odacipelt asztalkára.

Egy alkalommal Mátyás a leány meztelen térdén felejtette a szemét. Erzsikének mindig fölcúszott amúgy is rövid szoknyája, s szabadon mutogatta szépen gömbölyödő combjait. Ekkor váratlanul s valami furcsa kihívással, melyben az ártatlanság és a tettetett naivitás keveredett, a fiú felé fordult, s még magasabbra emelte ruháját a térdén.

– Mit néz? Ezt a kis kék foltot? Megütöttem – simogatta meg a gyöngéd véraláfutásos helyet. – Különben maga nézheti. Maga orvosnak készül. Biztosan azért érdekl...

Elképesztő! A fiatalember pirult és dadogott. Hát tényleg ennyire elvetemült? Vagy ez csak a nagyúri gőg cinizmusa? A szolgálai előtt magát meztelenül mutogató nagyúri nő szemérmertlensége, lévén, hogy a szolga nem ember? Mit meg nem enged magának ez a lány! Persze vele, a paraszti ivadékkal szemben semmiféle társadalmi formáság nem kötelezi...

A kora ő szi alkonyat szomorúsága áradt a mezők felől, örökre feledhetetlen hangulat járta át a fiatalember lelkét. Közelgett Erzsike elutazásának a napja. Már az utolsó leckeórákat tartották. A levegő telítve volt fojtott izgalommal, ami beitta magát Mátyás vérébe. Szerette volna,

ha az utazás elmarad, ha az unalmas németfeladatok reggeltől estig, nyártól tavaszig tartanak. Szeretett volna soha meg nem válni a bicegő kis kerti padtól...

A nap leereszkedett a nyugati hegylánc mögé, s nyomában égve vöröslött az ég. Erzsike hallgatott, aztán a már nem is szokatlan váratlansággal, hevesen szembefordult vele:

– Mit néz? – A fiú, aki valóban elbámult, összerendezte a hangra.

– Semmit.

– Azt hittem, még mindig azt a kék foltot...

Mátyás szája elé kapta a kezét, aprókat köhintett... Hangja rekedt volt, elfogódott... „Ismét megzavart” – gondolta. De már nem bíraskodott, nem ítélte el érte.

– Elmúlt – mondta Erzsike kifejezéstelen arccal.

– Hál’ istennek...

– Majd vigyázok, hogy ne üssem meg máskor. Jó?

Mátyás újra köhintett. Mit feleljen?

– Látom, nem érdekli. Pedig maga orvosnak készül. Suta volt a helyzet, érezte, s nyomasztotta az ügyetlensége: nem mert a lányra tekinteni.

Egy perc sem telt bele, Erzsike lecsapta a ceruzáját, arca haragosra gyúlt, szemöldöke összeszaladt, s egy gyors mozdulattal, akárcsak múltkor, amikor a kék foltot mutogatta a térdén, fölrántotta a lábát, lekapta a szandálját, és dühös lendülettel jó messzire hajította.

Mátyás értetlenül bámult a repülő szandál után. Erzsike parancsoló, rideg hangon szólt rá:

– Mit bámul? Nem látott még repülő cipőt? Egy kövecske egész délután horzsolta a sarkomat, hiába ráztam ki néhányszor... Na, min csodálkozik, inkább szaladjon s hozza vissza. De gyorsan! Fázik a lábam!

Szavai megalázóak voltak és sértők. A diák kényszeredetten emelkedett fel ültéből, de szótlánul visszahozta a messzire repült szandált.

– Úgy, látja-e? Most persze elvárná, hogy megköszönjem. Várhatja! Egész más volna, ha önként ugrik. De magának parancsolni kellett.

Több a soknál! – hullámozott át Mátyás testén a harag. Arcizmai remegtek a hirtelen felindulástól:

– Parancsolni?!

– Persze.

– Parancsolni a cselédeknek szoktak – mondta a fiatalember nem is leplezett indulattal. – De jóézésű ember azt se teszi... – No, nézd csak, ez a kölyökleányka úgy bánik vele, mintha teljes hatalma volna fölötte. Az úri kisasszony! Elfordította a fejét. Érezte: most föl kellene emelkednie s elbúcsúznia, hiszen az óra is véget ért, s már a sötét is leereszkedett a fák közé...

De nem ugrott föl, és nem mondott búcsút.

Erzsike az irományaival babrált, majd szelesen félig hátrafordult, kezét a fiú csuklójára tette, s gyöngéden megszorította:

– Azt akarja mondani, hogy maga nem cselédem nekem. Ugyi? Megsértettem? Kérem, ne haragudjék. – Egészen közel hajolt, úgy, hogy alulról nézhessen a fiú szemébe.

A fiú hallgatott. A leány keze meleg volt, s örült, hogy ez a langyosság most átáradt az ő vérébe. Gyorsan megfordult, s mindkét karjával átölelte a mind szorosabban hozzája simuló leány vállát.

– Erzsike – suttogta.

– Úgy. Tehát nem kisasszony...

És jött, szívükön kopogtatott az első csók. Aztán megérkezett...

A következő napok mérget loptak az álomszerű önfelgedtség izgatott óráiba. Erzsike a fiatal menyecskéktől lopta a pletykát: Peti János rettentően elkínózta a feleségét, mert csókolózáson kapta egy szabadságos katonalegényvel. A részletek szerfölött érdekelték. Állandóan tudakozódott, kíváncsiskodott. S az a csók, amelynek csupán a kertipad, az asztal meg a följük boruló almafa voltak a tanúi, egyre tűrhetetlenebbül égette az ajkát. Ha éjszaka fölébredt, ujjai gyorsan a szájához tévedtek, a tüzet akarta letörölni.

Megérkezett a búcsú perce is. Még le se hulltak a falevelek, Erzsike elutazott a svájci zárdába. Kimért volt, hűvös és tartózkodó, amikor búcsúzóul kezét szorította Mátyással.

Istenem, be régen volt...

De ha a kerti padra téved a tekintete, most is megfesti orcáját a láz, s ugyanúgy emeli ujjait a szájához, mint azokon a régi éjszakákon: letörülni onnan a bűn láthatatlan nyomait. A svájci gyónás mit sem használt. A sors az emberek lelkét teleírja kitörölhetetlen jelekkel...

*

Azok a múlt homályába merült németórák Mátyást hozzáédesgették a Mártonffy házhoz. Azután is, valahányszor vakációra tért haza a szüleihez – már egyetemi hallgató korában –, sohasem mulasztotta el meglátogatni az öreg nagyságos urat.

A faluban kósza hírek jártak Mártonffy anyagi helyzetének ziláltságáról. A szegény nép szidalmazta az elmaradt bérek miatt. De hát ez nem tartozott Mátyásra.

Mióta a leány hazakerült a zárdából, a fiatal orvos látogatásai feszélyezettek lettek. Kínos érzés volt bekopognia a régi kúria ajtaján. Eleinte számított Mártonffy támogatására is az egészségügyi szövetkezet megszervezésében, tapasztalnia kellett azonban, hogy az öregurat az efféle társadalmi dolgok egyáltalán nem érdekelték.

Talán inkább még ártott is az ügynek Mártonfféknál tett gyakori látogatása. A lakosság gyanakodott, hogy valamiféle úri huncutság rejtezik Szabó Mátyás elképzelése mögött. Nem is lehet tiszta dolog, ha benne van a Mártonffy úr keze!

Az orvos valóságos szertartást végzett, valahányszor a kastély ajtajához érkezett és kopogtatnia kellett. Előbb a lábát dörzsölte jó erősen a küszöbön foszladozó gyékényhez, köhintett néhányat (titokban mostanában is még mindig a nyakkendőjét igazgatta), s csak azután kopogtatott az ajtón.

Erzsike az ablakból látta, hogy hozzájuk igyekszik a fiatal orvos. Első gondolata az volt: elvonul a másik szobába, hadd fogadják Mátyást az üres falak. Nem szívesen találkozott vele. És mégse menekült el. Megvárta a kopogtatást, s ekkor már késő volt eltűnni. A leány arca lángba borult, amint kissé félszegen viszonzta az orvos köszönését. A kézfogásnál karját mereven előrenyújtotta, s ez a mozdulata előkelő büszkeséget kölcsönzött neki.

A fiatal férfi mindig valami ügyetlen kérdéssel állított be. Most is azzal kezdte:

– Elmentek már vadászni Mártonffy bácsiék? –
Mintha nem látta volna, hogy Erzsikén kívül senki sincs a közelben, csak a még ki nem szellőztetett vastag cigarettafüst szálldosott a szobákban.

Erzsike a cserépkályhának támasztotta a hátát, kezét maga mögé rejtette.

– Régen elmentek – felelte. – Már lövöldöznek is.

Mátyás érdeklődést színlelt:

– Igazán? Ide hallszik?

– Egy lövést hallottam. Biztos Fejszés méltóságos volt, tudja az, aki mindig úgy ül a széken, mintha nyársat nyelt volna. De löni, azt nem tud! Ha ő lőtt, biztos, hogy elhibázta.

Mátyás egyik lábáról a másikra nehezedett. Nem tudta, mit mondjon a leánynak.

Erzsike kisegítette:

– Annál kitűnőbb vadász Deák ügyvéd. Már a megjelenésében van valami ragadozó... Az ilyen nem hagy farkast az orvvadászoknak! Keménffy pedig csak azért megy velük, hogy legyen aki meghallgassa a legújabb vicceit. Le se veszi a puskát a válláról...

Mátyás halkán fölnevetett. Dicsérte a leány kitűnő szemét. Látszik, van érzéke a szatírához és szívesen ironizál.

Holott a leány nem gúnyos szándékkal beszélt, inkább a keserűségét panasolta, amit ez a sok dáridó, vadászat, zajos vendégeskedés okoz neki. A református lelkeszről még lesújtóbb volt a véleménye:

– Az szándékosan hibázza el, nehogy az urak elől ki-lőjön valamit. Azt ugyanis nem nagyon bocsátanak meg neki! Egyszerűen dagad a szíve, hogy vérbeli urakkal pufogtathat, s főleg, hogy Fejszés ő méltósága társaságában tapodhatja a havat.

A fiatalemberben oldódott a feszesség. Jóízűen nevetett. Pedig a leány komoly maradt, látszott, nem azért mondja el a megjegyzéseit, mintha Mátyást akarná szórakoztatni.

– Lesújtó véleménnyel van róluk – mondta Mátyás.

– Ó, én gyűlölöm a vadászatot. Tudja, milyen ideges leszek, ha apámat egy-két véres nyúllal látom hazatérni? Sírni szeretnék!

„Túlzott érzékenység – állapította meg magában az orvos –, s jó adag hisztéria...”

– A vad talán nem isten teremtménye? Nem bűn kioltani e kedves állatok életét? Hallott valaha maga nyuszikát sírni?

Az ilyen érzelgősségekhez nem sok érzéke volt Mátyásnak.

– Iszonyatos dolognak tartok mindenféle vérontást – folytatta a leány. Kis, Mária-érmes arany nyakláncát finom ajkai közé szorította, játszadozott vele.

– Hát ami a vérontást illeti, minden jóézésű ember...

A leány felélénkült, szenvedélyesen szakította félbe:

– Márpedig itt csak az van: vérontás, vadság, duhajkodás!

Mátyás nagyképűnek és hamisnak érezte ez a kitörést. Nem, egyáltalán nem őszinte... Igaz, vannak háziasszonyok, akik a csirke nyakát se képesek elvágni, nők, akik elájulnak a vér láttán. De hát Erzsikét igazán nem sorolhatta ebbe a kategóriába. A beszélgetés kínos lett számára. Nem akarta egy kézlegyintéssel elintézni a leány szavait; ezt a sértést sohase bocsátotta volna meg neki, inkább a beszéd témáját próbálta elterelni:

– Nem azért kérdeztem, mintha vadászni akarnék! Eszembe sincs – mentegetőzött.

– Maga nem olyan ember... – bólogatott a lány. – De az én apám...

Állandóan az apja körül keringtek a gondolatai, ő t céllozhatták a szavai.

– Sajnos, nem futná az időmből ilyen szórakozásokra.

– Mért nem mondja meg ő szintén: ilyen úri passziókra – rebbent rá a lány kék tekintete.

Kötődni akar? Mátyás visszaemlékezett arra a hajdani beszélgetésre, ott a padon, az öreg almafa árnyékában: „*Parancsolni a cselédeknek szokás...*” No lám, be szívós teremtés: nem felejt. A lány is hosszan rajta felejtette a szemét. Vajon mire gondolhat?

– Fontosabb elfoglaltságom van – törte meg Mátyás a csöndet. – Szakadatlan az én örök mániámat, az orvosi

segélynyújtás megszervezését tákolgatom. Szinte rögeszmémé vált... Múlt éjszaka is bezuhant egy ember a szakadékba.

Bezuhant, nem zuhant, Erzsike nem figyelt föl rá, oly messzire élte a többi ember sorsától a maga szűk, elnyomorodott életét, hogy Mátyás töprengései teljesen közömbösek voltak előtte...

– Szép magától ez a jótékonykodás – jegyezte meg.

– Egyáltalán nem jótékonykodás – rázta meg boszúsán a fejét Mátyás.

– Nem? – fordult feléje Erzsike csodálkozva, s ajkai közül kihullt a vékony aranylánc.

– Nem, kérem. Ez közös érdek. A falu érdeke – magyarázta a férfi.

– Vagy úgy? Látja, nem is tudtam. Azt hittem, maga is a bűneit akarja levezekelni valamilyen formában. Én imádkozni szoktam. S elég gyakran... Persze, nem minden ember szeret imádkozni; vannak, akik nem is hisznek... Istenem, sokféle ember él a földön, de a bűn mindegyikben bűn marad, s valamilyen formában csak vezekelni kell érte.

Mátyás kínos nevetéssel próbált menekülni e furcsa és számára oly idegen beszédétől.

– Ugyan! Miféle bűnei lehetnek egy ilyen kedves, jó leánynak?

Erzsike arca föl a hajáig lángba borult, kék szeme, mint a tör pengéje, dereka gögösen megfeszült.

– Még maga kérdezi?

– Één? – makogta az orvos az egyenes vádra. – Higgye meg, tisztelt Erzsike, nem értem... Nem is tudom...

Szerencsére nem szaladt ki a száján, ami hirtelen átvillant az agyán. Legjobb lenne, kedves, ha azonnal városra sietne, s alapos vizsgálatnak vetné alá magát! Inkább elkísérem egy jó idegspecialistához, hiszen magácskának feltétlen környezetváltozásra, kikapcsolódásra volna szüksége!... S férjhezmenésre, kedves kisasszony!”

Homlokán kivert a verejték.

A leány határozott, egyenletes léptekkel indult a másik szoba felé, s csak úgy a válla fölött szólt vissza egészen halkán:

– Kérem, most hagyjon...

S úgy csukta be maga után az ajtót, mint aki – lelke mélyéig feldúlva – valamilyen szégyenletes botrány elől menekül.

Mátyás fölzaklatott idegekkel lépegetett az utcán, saját összevissza gondolatainak és érzelmeinek hínárjába bonyolódva.

– Szegény leány! Szegény leány! – sóhajtotta hangosan.

Csak most döbrent rá, hogy ő azzal a kitervelt segélynyújtási egyesülettel sokak szemében amolyan üdvhadsergebeli katonának, magát férfinak álcázó nőegyleti jótekonkodónak tűnhetik, aki balga idealizmusában világmegváltó terveket forgat az eszében...

Dúlt lelkiállapotában meglehetősen nevetségesnek látta magára vállalt szerepét. S talán Erzsikének van igaza... És Jolánkának, a feleségének, amikor menekülni akar ebből a pokol katlanából, mely fölemészti életüket.

Szabó Mátyás a magabiztos, célkitűzések felé tűzönvízen áthatoló emberek fajtájához tartozott: volt benne valami a népmesék hőséből. Ahogy az országot-világot sorvasztó, nagy gazdasági válság viharzása idején, a tőkésvilág e hatalmas önpusztításában, mikor máról holnapra a legedzettebb üzletemberek lába alól is oly könnyedén kicsúszott a talaj, benne fokozatosan érlelődött meg – nyilván diák-környezete hatására – ez az akkori társadalomban hősiezen reménytelen önsegélyző elképzelés, rengeteg naivitással, téves illúziókkal, bár kétségtelen mélyen emberi jószándékkal, ő szinte segíteni akarással, mely végül is visszahozta a falujába...

Sok mindent nem értett...

Talán helytelen úton indította el az életét? S ugyan miféle ismeretlen állomások várnak még rá, miféle csalódások leselkednek az elkövetkező időkben?

Teljesen felbolydult az élete. Egy szó, egy elejtett megjegyzés erősebben összebolygatta, mint az éjszakai hóvihar a hegyes-völgyes tájat.

Mostanában, ha felborult hangulati egyensúlya, mind-egyre a feleségét hibáztatta, Jolánkát. Kesorúen gondolt vissza arra a késő ő szi délutánra, amikor kiadó szobát keresve, hosszas habozás után, egyik barátja ajánlatára,

lenyomta a Sáros utca 36 alatti egyemeletes ház ajtajának a kilincset...

Pár száz lej volt a zsebében, a tandíjat se tudta kifizetni, apja kevéssel azelőtt adott el egy darab földet, s legutóbb kijelentette, hogy többet egy fityinget sem áldozhat. Elég volt! Nem győzte tovább! Nem juttathatta koldusbotra az egész családot a fia orvosi diplomája miatt.

Megértette. De a nehéz gondok nem szakadtak le a lelkéről. Úgy járt-kelt a társai közt, mint az álomkóros. Semmi reménye, semmi kilátása nem volt a jövőre.

A Sáros utcai, eléggé régies benyomást keltő emeletes házban Jolánkáék laktak. A földszinten az utcára nyílt a hentesüzlet. A bejárat fölött nagy vörös betűk hirdették az ízletes hidegfölvágottakat, a salétrommal pirosított sonkákat, füstölve és füstötlenül, eredeti pácban érlelve. Friss húst is mért a mézszáros. Bárdja olyan keményen csattogott, hogy fölhallszott abba a kiadó szobába is, ahová Szabó Mátyás hamarosan befészkelte magát.

Jolánka már túl volt a középiskolán, leérettségizett, s kereken kijelentette: megunta a tanulást, nem hajlandó az egyetem padjaiban még tovább gürcölni négy-öt esztendeig. Különben sem volt szüksége semmiféle diplomára; az apja anyagi helyzete nem tette szükségessé. Jolánka fiatal volt, élni akart, szórakozni...

Mátyás az első hónap után adós maradt a házbérrel.

Sebaj, majd megfizeti később, ha lesz pénze. Igazán nem szorulnak arra a néhány lejre, ami az ifjú orvostanhallgatónál ellenben csaknem élet-halál kérdését jelentette.

Abban az esztendőben is idejében lehullt az első hó, megérkeztek a hideg téli napok. Jolánka édesanyja vette észre, hogy diáklakójuknak fűtetlen a szobája.

– Ó, hát miért nem szólt, kedves Szabó úr? Azt én nem vehetem a lelkemre, hogy megbetegedjék! – S a háziasszony maga durrintott be a kályhába.

Aztán beköszöntött a diákbálok időszaka, a farsang...

Addigra Mátyás összebarátkozott a családdal, kivált Jolánkával. Kezdett amolyan családtagszámba menni, és Jolánka bálozni akart! Kapacitálta a fiút, legyen a lovagja, kísérje el. A vidám mama nagyokat nevetett, tele-

szájjal, kissé közönségesen, és mindent megbocsátó fejcsóválgatással hajtogatta:

– Ennek az én leányomnak, tudja isten, örökösen viszket a talpa...

Persze, a bálozás pénzbe került: belépti díj (rendszerint magas), egy pohár fröccs, valami édesség, egy csokor virág a leálynak stb.

Jolánka mamája tehát kisebb összeget kölcsönzött a fiúnak.

Farsang derekán rendezték meg, közéleti kiválóságok védnöksége alatt, a hagyományos jogászbált, ahol nagy volt a fényűzés és kötelező az előírt öltözet. (Nőknek nagyestélyi és legyező, férfiaknak fehér nyakkendő, keményített ingmell, frakk vagy szmoking.)

Időközben a háziasszony fölhangzott a Szabó úrazással, és tüntetőleg, főleg mások előtt doktor úrnak titulálta a lakóját. Így hát a *doktor úrnak* szmokingot kölcsönöztek az egyik efféle ügyleteket lebonyolító üzlettől. Egyéb föl-szerelést: nyakkendőt, szimpla gallért, megfelelő manzsettát gombokkal és plasztont ajándékba vásárolt a hentesné. „Utóvégre elfogadhatja tőlünk a születésnapjára, hiszen maga már nem idegen nekünk. És nem szabad olyan szégyenlősnek lenni, kedves doktor úr. Tanulja meg, hogy szemesé a világ!”

E mondatba sűrűsödött az asszony egész életfilozófiája.

Később a mama volt az, aki kerülő szavakkal, nagyon tapintatosan (persze az ő fogalmai szerint) puhatolózni kezdett Mátyás családi viszonyai felől.

– Mondja, kedves doktor úr, a maga édesanyja is szokott tejet vinni a piacra? Ne értsen félre, én nagyon szeretem a tejesasszonyokat. Akár órákig képes vagyok elbeszélgetni velük. Olyan jókat mondanak! Isteni po-fák!...

És titokban, amikor más nem volt jelen, meghitt, bizalmas beszélgetések folytak, cinkostársi cselszövések főnódtak a fiatalok között. Jolánka, nagyon kedvesen, kissé kacérkodva, kissé anyáskodva, sós rudacskákat adogatott a Mátyás szájába. Miközben a legkomolyabban figyelmeztette:

– Te, nehogy eláruld a mamának, hogy tegnap együtt voltunk moziban! Bár abban igazán semmi sincs. De

tudod, ő olyan régimódi, nem értené meg, s nagyon föl-háborodna...

Eleinte csak négyszemközt tegeződtek, aztán, hogy egy-egy bizalmas megszólítás kiszaladt a szájukon, már a szülők jelenlétében. Senkinek sem tűnt föl.

Jolánka, mialatt a fiú szájába tömte a falatokat, folyton csicssergett:

– Csakugyan szokott tejet hordani az anyád a városba? Ne sértődj meg, és ne érts félre! Én azért nagyon szeretem az anyádat. S olyan végtelenül boldog vagyok, hogy megszerettél engem! De igazán szeretsz? Vagy csak muszájból? Hozzak még tésztát? Ismered te azt az orvost, itt a szomszédban? Hogy azok milyen boldogok! Csudára... A férfit Pongrácznak hívják... Dr. Pongrácz! Itt laknak nem messze...

Mire Mátyás a doktori vizsgára készülődött, már arany karikagyűrű csillogott az ujján. Simán ment, szinte észrevétlenül. Ó, ha följegyezte volna a tartozásait, az apró kölcsönöket, amelyek mindig a rendelkezésére állottak a mamánál! Vajon mennyi lehetett összesen? – Sok... Úgy bántak vele, mint édes gyermekükkel...

Soha föl se merült benne a kérdés: valóban igazán szereti Jolánkát?

Akkor még nem volt rá oka...

Mi minden föl nem bukkant az emlékeiből azon a téli napon, miközben az utcán kószált, és vitte, vonszolta sebzett életét. De miért sebzett? „Szép magától a jótékonykodás!...” Hallotta a közömbös hangot, látta a hideg pillantású szemeket... és cinikus nevetés buggyant föl a melléből. Hát ide jutott? Ez volna a jutalom?... Bizonyára utat tévesztett, rossz ösvényen indult... És ha mégsem?! Hol talál bizonyosságra? Azt az orvosi ellátást mégiscsak megszervezi, nem hagyja annyiba! Ha most megtorpan a nehézségek előtt, soha semmire se viheti az életben...

Egykori városi lakásába, a szerényen bútorozott kis szobába, ahol vaskos könyvek és hatalmas jegyzetmők fölé hajolva készült utolsó vizsgáira, azokban a napokban többször is bekopogott a postás. Az apja egyre sűrűbben írogatta a leveleket. Kezes bárány lett az öregből, látván, hogy fia már-már célhoz ért. Az ákombákom

sorok tömegesen szállították hozzá a falu erdőnyi gondját-baját: „Tudatunk továbbá, kedves fiam, arról is, hogy tegnap kísértük el utolsó útjára szegény Vencel sógorodat. Isten nyugosztalja, s nyújtson vigasztalást a hátramaradottaknak. Még élhetett volna, ha az Isten másként nem rendeli, hiszen még negyvenesztendő sem volt. De emlékezhetsz rá, már esztendőkkal ezelőtt milyen sovány volt, akárha kicserzették volna a bőrit. Én azt mondom, hogy a szárazbetegség már akkor rágta. Utoljára, amikor beállott az ő sz, erősen köhögött, s legutoljára erősen bűdöset köpött.”

Hulltak, kidőltek a sorból otthon az emberek. A halál hol ide, hol oda kukkintott be és intett valakinek. Menni kellett. Egy alkalommal szegény Kecskés Juli korai távozásáról szólt a híradás. Ez megrendítette Mátyást. Juli együtt járt vele az elemibe, nagyon kedves pajtások voltak, sokszor sétáltak együtt, kézen fogva; mindketten szerették a csöndet, ritkán váltottak szót. Mátyás akkoriban a nagy hallgatások közepette, gyakran akart esküt tenni neki, hogy majd feleségül veszi, ha megnőnek, de aztán valahogy mégse szólt. Csak hintáztatták egymásba fogózó kezüket, s élénken pillantgattak erre-arra; nem leskődik-é valaki utánuk.

Az öreg Szabó soraiból mindegyre kiütközött a téli estéken oly sokszor böngészett biblia szövege. Dörgedelmes próféciaikat s kemény szentenciákat fogalmazott, hogy a református pap is megirigyelhette volna tőle. Juliról is kegyetlen ítélettel példalózott: „Tiltott dolgot mívelt az isten rendelése ellen, mégpedig valamiféle mocskos vasszerszámmal, ahogy hírelt a nép. De Isten megbosszulta rajta, mert a halála előtti órákban megfeketítette az egész testét, még a körmeit s a foghúsát is. Ezzel is példát nyilvánítva az egész falu előtt, hogy kínok kínjával oltódik ki annak a gyertyája, aki erőszakosan változtatni akar az isteni rendelésen. Mert úgy nagyon az igazság, hogy nemigen akarnak gyermeket ezek a mai menyecskék. Minek következtében aztán mindegyikük úgy jár az utcán, mintha a favágókecske kelt volna útra, szétálló lábakkal. Ilyen bűnös állapotukban nem restellik Isten házát megszenteltségteleníteni, s mindeme gonoszsá-

gok betetőzésére, nem átallják az úri szent vacsorát is magukhoz venni.”

Mátyás megrendülve emlékezett vissza utolsó találkozására Kecskés Julival. Egy decemberi napon történt. Vastag köd nehezedett a falura, s ő éppen hazaugrott pár napra látogatóba a szüleihez. A ködből váratlanul Juli alakja bukkant elő. Könnyed járása volt, telt csipője és szerényen mosolygó arca.

– Né, Juli! Milyen szép lány lettél, mióta nem látalak!

Csak úgy harangozott a szoknyája, s csillogó fekete szemével, fehér fogsorával kedvesen reánevett. Aztán játékosan, kissé incselkedve kérdezte meg:

– Miért? Azelőtt tán nem voltam?

– Mért ne lettél volna? De mondd csak: mész-e már férjhez?

– Hogyne mennék, ha visznek.

– S visznek?

– Ha adom magam.

– És adod?

– Adom én... Minek tartogassam?

– Hű, de felvágták a nyelved, hallod-é!

Kacagtak.

Meg kellett fognia a leány kezét, néhányszor meghintáztatni karját a levegőben, ahogy iskolás korukban tették. Nem volt abban semmi...

– S a boldog vőlegény?

Juli komolyan válaszolt:

– Emlékszik Fekete Pistára?

– Hát hogyne! De az mintha megházadosott volna, te!

– Meg. Covrig Catalinát vette el.

– S akkor hogy lehet a te vőlegényed?

– Nem vőlegényem nekem. Csak azt akartam mondani, hogy már mind férjhez mentek azok a leányok, akiknek a mi időnkben szeretőjük volt az iskolában.

Mátyás az ajkába harapott. Zavartan mondta, maga elé darálva a szavakat:

– Ügyes menyecske lesz belőled, Juli. Irigylem az uradat. Sok szerencsét kívánok neked az életben.

Kezével játékosan Mátyás felé sújtott, szinte-szinte az ajkára tapasztotta a tenyerét:

– Fene a szádat!

De nyomban el is szontyolodott, kezét visszavonta, s úgy folytatta:

– Köszönöm a jókívánságát, úrfi. Becsületes, dolgos ember lesz az uram. Kovács Károlyra emlékszik? Ő volt, aki bakkecskét rajzolt a táblára a tanítóból...

A tegezést csak véletlenül, önfeledten szalajtotta el... Hiszen Mátyás kinőtt közülük; nadrágos ember lett. Úr. Idegen is már kissé... A régi emlékeknek nem lehetett elég erejük ahhoz, hogy visszarántsák őt közéjük...

Úgy emlékezett a Julival váltott szavakra, mintha öt perce sem lenne, hogy találkoztak. S az is eszébe villant, hogy éppen azokban a napokban, amikor Juli tragikus haláláról értesült, milyen lázas susmutolás, sürgés-forgás, titokzatos cselszövés zajlott a mészárosék házánál.

Anya és leánya súgtak-búgtak, mindenféle haditervet agyaltak ki az apa pénztárcája ellen. Puhígtatták a vörös arcú, elhájasodott mészáros szívét: segítse a fiatalokat, fedezze az orvosi rendelő megnyitásának költségeit. Hatalmas összegről volt szó. A családfő csak hümgetett, megrökönyödve meredt maga elé, s eléggé sután próbálkozott kitérni az őt ígéző szirénhangok elől.

Hetekig, ha nem hónapokig folytak a bekerítő hadmozdulatok. Hízélgés, tokasimogatás, fejbabusgatás, Jolánka határt nem ismerő kedvessége, az asszony különös figyelmissége. A mészáros lassan puhult, esténként ugyancsak dörzsölte a homlokát.

– Nem olyan időket élünk, lelkeim, amikor az ember nagy befektetésekre gondolhat – hajtogatta. – A váltság mélyül. Az újságok csupa rosszat írnak. Bár az is igaz, hogy nekem te vagy az egyetlen édes gyermekem... Igaz...

S már-már kibökte a végső igent, amikor Mátyás döntése kettévágta a csomót.

Kijelentette, hogy nem hajlandó városon maradni, úgy határozott, hazamegy a falujába. Lett erre sírás-rívás!

Az anya okosabb volt a leányánál. Vigasztalta Jolánkát:

– Önérzetes férfi. S az jó. Tudod, biztosan meghallott valamit az apáddal folytatott vitákból. Látod, mennyi bajt tud csinálni egy férfi, ha megmakacsolja magát? Mint a

csökönyös számár. De Mátyás tisztességes ember, van neki önérzete. Ez biztos.

Miután Jolánka kis batisztzsebkendőjével fölszárítgatta nedves arcáról a bánat könnyeit, elindult, és sorra járta a barátnőit. Elújságolta, hogy Mátyást kinevezték körorvosnak. S hogy nem is ment az olyan egyszerűen, sok tenyeret meg kellett kenni a minisztériumban, s bizonyos összeköttetésekre is szüksége volt hozzá...

Addig ismételte a kitalált mesét, míg végül maga is hinni kezdte. Sőt olykor már mosolygott is. És hangosan áradozott a falusi életről...

Mikor Mátyás magához tért messzire kalandozó gondolatainak útvesztőjéből, úgy nézett körül, mint aki most érkezik haza a szülőföldre. Hová is indult tulajdonképpen? Persze, a bíróhoz. Ott várja ma délelőtt néhány ember a szervezkedés ügyében. Házanként két véka kukorica és egy véka búza. Az évi hozzájárulás. Nem sok, a legszegényebbek is megadhatják. Azaz nem: a legszegényebbeket ingyen kezeli. Csak az a tíz lej ne volna, amit havi tagdíjul belekalkulált; azzal lesz a baj! Attól húzódoznak: nem akarják. Azzal érvelnek, hogy a pásztorok is csak természetbeni juttatást kapnak... Disznópásztor és orvos nekik egykutya, ha fizetni kell... Pásztor! Végeredményben a pap is lekipásztor... Ő meg testipásztor...

Ha sikerül létrehozni, senkinek sem lesz majd oka eltitkolni a betegségét; mindenki elszaladhat hozzá, ha csak az ujját vágja meg, akkor is! Nem kis dolog! Hány rejtett betegség rágja a falut... sürgősen megkezdi Kálmán Dénes kezelését, akárhogy huzakodik. Vérébajos a szerencsétlen, és szégyelli. Épp eleget nyomozott a szifilisz eredete után. Kálmán Dénes úgy került bele a csúnya hálóba, mint Pilátus a krédóba: a felesége szállította neki, házhoz. Egy amolyan jópipa, mondják, minden férfival összeadta magát. El is kergette az ura, az asszony meg hazaköltözött egy másik faluba, de a baj itt maradt utána, a „fekete kísértet”. Sajnos, a többi lába nyoma eltűnt a szeme elől.

Annyit sikerült nagyjából tisztázni, hogy Kispál Gergely a háború alatt a nyugati frontról hurcolta be a községbe, de hogy hol szórta szét, kinek adta át a gyászos

ajándékot – azt már nem. Kispál nem házasodott meg soha, s nem sokkal később, ezerkilencszázhuszonháromban meghalt.

Egy javakorabeli asszony két évvel ezelőtt fölakasztotta magát, szerencsére a szomszédoknak sikerült idejében levágniuk a kötélről. Arról is kiderült, hogy a vérbaj kergette öngyilkosságba. Később szörnyű kínok közt szenvedett ki: kisebzett az orra, kihulltak a fogai.

Persze végig kellene vizsgálni valamennyi gyanús családot, kikutatni a betegség forrásait. De hát képes ő erre? Mindenki röstelkedik, senki sem hajlandó odatarítani a karját!

Amott, a harmadik ház a Kálmán Dénesé. Kéménye nincsen, a füst szivároghatva szálldos a cserepek között, s elföldi a családi élet titkait. Azon innen két ház üresen áll. Az egyik kapun friss deszkából szögezett retesz fehérlik, a háztulajdonos egyik közeli rokona szegeztette be a napokban. Miért? Ki tudja? Pedig biztosan megvan az oka! Nistor Ioachim lakott ott valamikor, mellette meg a másik üres házban Gál János. Mindketten még a húszas évek elején kerekedtek föl, hogy szerencsét próbáljanak Amerikában. Velük tartott az elkeseredett Szántó Gáspár is, akinek a felesége fattyút szült, mialatt ő a galíciai lövészárkokban kapkodta a fejét. Abban az időben egész csoportok kerekedtek föl, férj és feleség, apró gyermekekkel, néhol a nagyszülők és unokák is, mint például Radu Simionék. A háború föl kavarta a nyomort, s a nélkülözés, kilátástalanság mind a felszínre tört.

Egész sor ház üresedett meg az utóbbi évek során a faluban...

Be is költözhetne valamelyikbe a feleségével; nem kellene szüntelen az apja dühkitöréseit s ocsmány káromkodásait hallgatnia. Amott, abban a házban, melynek kiltört szemű ablakait lécekkel szögezték be, valamikor Dándó Pista éldegélt. Elszédelt ő is szerencsét próbálni: Bukarestbe egy építkezéshez szegődött, aztán odaütötte a gerenda. Bezzeg az nem nagyon háborgatná kilakoltatással a bérlőjét, legfeljebb a felesége járogatna a lakók nyakára. Még az se, hiszen ő is kerekét oldott a férje halála után. Ki tudja, merre hanyódik? Pedig tudóvész volt a szerencsétlen... S már számolja is az általa

földerített tébécéseket: egy, kettő, kilenc, tíz... Csak úgy hozzávetőlegesen: több mint húsz...

Összerezzen. Egy girhes férfi sirült el mellette, behúzott nyakkal, elfordított fejjel. Szinte lábujjhegyen osont. Azok lopakodnak így az utcán, akik megszöknek a családtól, hogy már a délelőtti órákban magukba szívjanak egy decinyi vérmelegítőt. Figyelte: persze hogy a kocsmának tart! S mielőtt belépne, még egyszer szétnéz: nem látja-e valaki? Elveszett ember, alkoholista... Mennyi lehet a számuk?

A kocsmában délelőttönként csak nyalogatják az italt. Ebéd után már hangosabban dörömböl a szó, hogy estére olyan kurjongatás kerekedik belőle, amitől a fél falu nem tudja lehunyni a szemét. Itt csordul ki az emberekből mindaz a keserűség, amit a komisz, keserves napok hordanak beléjük. Isznak, koccintgatnak, egymást ölelgetik, s néha még sírnak is, ha erősen megfacsarja szívüket bánat. A városi szeszgyár alig győzi, a szászok se tudnak elegendő bort termelni; a falu lakossága mindössze kilencszázötven lélek, de a kocsmáros forgalma meghaladja az évi száz-százötvenezer lejt. A rossz, savanyú, vízzel keresztelt bor literje tizenkettő, a pálinka decije pedig négy lejt. Legyünk igazságosak: ne írjuk az egész kocsmái forgalmat a falubeliek rovására. Átutazó deszkások, fuvarozó szekeresek is beütik magukat az ivóba, s felhőrpintenek egy-két kupicával.

De a képlet így is rettenetes! Mit tehet ez ellen ő, az orvos? EGYMAGÁBAN! Jótékonykodás?... Az. Mikor ide az egész társadalom sürgős segítsége kellene.

Úgy látszik, mégis helytelen úton indult el, a bajok mélyebben gyökereznek... Legyűrik az ő erejét és minden jó szándékát...